

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko

Ryszard Ślęczka

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne - z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej.

20 października 2000 r., Rada Wydziału Humanistycznego Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie nadała mi stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii (na podstawie dysertacji zatytułowanej *Szkolnictwo zawodowe Krakowa w latach 1945-1961*).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych.

1987 r. zatrudniony jako asystent, a następnie adiunkt w Katedrze Historii Oświaty i Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

2006-2014 zatrudniony na stanowisku adiunkta w Wydziale Zamiejscowym w Krakowie w Szkole Wyższej im. Bogdana Jańskiego.

2008-2011 zatrudniony na godzinach zleconych do prowadzenia zajęć z przedmiotu – historia myśli pedagogicznej w Papieskiej Akademii Teologicznej/Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r., poz. 1789)

Szkolnictwo zawodowe Krakowa i województwa krakowskiego w XX wieku.

a) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa)

Na moje osiągnięcia naukowe, pod wspólnym tytułem **Szkolnictwo zawodowe Krakowa i województwa krakowskiego w XX wieku**, składa się jedna monografia autorska, jedna monografia współautorska oraz cykl trzynastu artykułów:

Monografie:

1. Ślęczka R. (2016), *Szkolnictwo zawodowe Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Krakowie w latach 1949-1956*, Kraków: Wydawca Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, ss. 163.

Monografie współautorskie:

1. Dormus K., Ryś J., Ślęczka R. (2019), *Z dziejów szkolnictwa międzywojennego Krakowa*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, ss. 145.

Artykuły:

1. Ślęczka R. (2018), *Wychowanie młodzieży w krakowskich szkołach zawodowych w duchu patriotycznym i obywatelskim (1918-1939)*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 4, s. 72-85.
2. Ślęczka R. (2015), *Teaching of mathematics in vocational schools upon 1951 reorganization*, [w:] *Current Trends in Analysis and Its Applications Proceedings of the 9th ISAAC Congress*, Vladimir V. Mityushev, Michael V. Ruzhansky (eds.), Kraków, s. 411-416.
3. Ślęczka R. (2013), *Szkolnictwo zawodowe Krakowa na przełomie dekady lat 1945-1955*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 4, s. 15-26.
4. Ślęczka R. (2013), *O nowym ustroju szkolnictwa zawodowego w wybranych czasopiśmie pedagogicznych z lat 1945-1951*, [w:] *Addenda do dziejów oświaty: z badań nad prasą Drugiej Rzeczypospolitej*, pod red. Iwony Michalskiej i Grzegorza Michalskiego, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 29-38.
5. Ślęczka R. (2012), *Wychowanie patriotyczne i obywatelskie w działalności szkolnych organizacji młodzieżowych w latach trzydziestych Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Niepodległość i wychowanie. Z doświadczeń II Rzeczypospolitej*, pod redakcją Wiesława Jamrozka, Marzeny Pękowskiej, Ewy Kuli, Kielce: Wydawnictwo Wszechnicy Świętokrzyskiej, s. 83-91.
6. Ślęczka R. (2011), *Zmiany polityczne i ekonomiczne oraz ich wpływ na szkolnictwo zawodowe w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Przełomy edukacyjne. Dziedzictwo polskiej teorii i praktyki*, redakcja naukowa Władysława Szulakiewicza, Toruń: Wydawnictwo Adama Marszałka, s. 247-260.
7. Ślęczka R. (2010), *Szkolnictwo przemysłowe w Krakowie (1829-1959)*, [w:] *Szkoła polska od średniowiecza do XX wieku. Między tradycją a innowacją*, pod redakcją Ireny Szybiak, Adama Fijałkowskiego i Janiny Kamińskiej przy współpracy Katarzyny Buczek, Warszawa: Uniwersytet Warszawski Wydział Pedagogiczny, s. 319-329.
8. Ślęczka R. (2010), *Szkolnictwo zawodowe w Polsce a współczesne wyzwania rynku pracy*, [w:] *Szkolnictwo i kształcenie zawodowe – wybrane aspekty*, redakcja Dorota Bis i Jan Ryś, Lublin: Studio Format, s. 87-97.
9. Ślęczka R. (2010), *Ideologiczne i ekonomiczne uwarunkowania zmian w organizacji szkolnictwa i treściach nauczania wprowadzanych do szkół zawodowych w latach 1951-1955*, [w:] *Edukacja w warunkach zniewolenia i autonomii (1945-2009)*, pod

redakcją naukową Elżbiety Gorloff, Romualda Grzybowskiego, Andrzeja Kołakowskiego [Seria: Szkoła – Państwo – Społeczeństwo, t. III], Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s. 219-229.

10. Ślęczka R. (2010), *Romantyzm i literatura romantyczna w programach nauczania języka polskiego w szkołach zawodowych lat 50. ubiegłego wieku*, [w:] Romantyzm i edukacja, „Artes Liberales. Zeszyty Naukowe Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszтора”, nr 1-2, s. 175-183.
11. Ślęczka R. (2009), *Szkolnictwo doształcające w Krakowie w latach 1918-1951*, [w:] Orientacje i kierunki w badaniach historyczno-pedagogicznych, pod redakcją Iwonny Michalskiej i Grzegorza Michalskiego, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 93-100.
12. Ślęczka R. (2005), *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli w kompetencjach Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego*, [w:] Kształcenie pedagogów – strategie, koncepcje, idee, pod red. Jacka Piekarskiego, Agnieszki Głowali, Jolanty Mielczarek, „Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Pedagogika” tom 4 część I, s. 399-406.
13. Ślęczka R. (2003), *Szkolnictwo zawodowe w przededniu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej*, [w:] W służbie szkoły i nauki, praca zbiorowa pod red. Zygmunta Ruty i Ryszarda Ślęczki, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, s. 209-217.

- b) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

W prezentowanym dorobku naukowym starałem się przedstawić ważne problemy badawcze odnoszące się do historii edukacji i współczesnej pedagogiki. W centrum moich zainteresowań znalazło się szkolnictwo zawodowe i realizowane przez nie cele polityczne, społeczne i ekonomiczne. Z naukowego punktu widzenia interesowały mnie czasy międzywojenne i lata po drugiej wojnie światowej. Szczególnie bliskie było dla mnie województwo krakowskie i miasto Kraków, z którym związany byłem od zawsze. Godny podkreślenia jest fakt, że prezentowana problematyka ma związek z ogólnym nurtem badań nad dziejami szkolnictwa i myśli pedagogicznej od wielu lat prowadzonych w Katedrze Historii Oświaty i Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Do prowadzenia badań nad szkolnictwem zawodowym zachęcił mnie prof. Zygmunt Ruta. Pod jego kierunkiem opracowałem dzieje szkolnictwa zawodowego Krakowa (*Szkolnictwo zawodowe Krakowa w latach 1945-1961*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2003, ss. 168), a następnie zająłem się problematyką kształcenia zawodowego w odniesieniu do województwa krakowskiego. Nie bez znaczenia dla prowadzonych przeze mnie badań było istnienie na tym terenie jednej z

najstarszych szkół zawodowych w Polsce, Instytutu Technicznego, który początkowo związany był z Uniwersytetem Jagiellońskim, a następnie stał się odrębną placówką pod nazwą Państwowej Szkoły Przemysłowej. W dwudziestoleciu międzywojennym znalazła się ona w gronie sześciu najlepszych szkół zawodowych w Polsce.

W moich badaniach sięgnąłem do początków szkolnictwa zawodowego, szczególnie interesowały mnie czasy międzywojenne i okres PRL-u. W pracach badawczych zastosowałem metody i techniki badawcze charakterystyczne dla nauk pedagogicznych i historycznych, które pozwoliły mi ocenić szereg zjawisk odnoszących się do rozwoju szkolnictwa zawodowego. Wśród nich wymienić należy metody: progresywną i porównawczą, pozwalające analizować źródła i dokumenty. W kręgu moich zainteresowań znalazł się proces nauczania, wychowanie i organizacja szkolnictwa. W tle analizowanych problemów dostrzegłem wpływ propagandy i ideologii, skierowanej na nauczycieli i młodzież szkolną.

Wspomniany obszar województwa krakowskiego w tamtym czasie prawie w całości pokrywał się z okręgiem szkolnym krakowskim. Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie jako jednostka administracyjna i władza szkolna pojawiło się w 1922 roku i od pierwszych chwil starało się objąć swoim wpływem całość szkolnictwa zawodowego. W jego strukturach znalazł się Wydział Szkolnictwa Zawodowego, który w latach 1950-1956 zastąpiony został przez Dyрекcję Okręgową Szkolenia Zawodowego, działającą w ramach Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego.

W badaniach nad szkolnictwem zawodowym Krakowa i województwa krakowskiego wykorzystałem bardzo bogaty materiał źródłowy, zgromadzony w archiwach miejscowych, centralnych, a także zagranicznych. Wśród nich wymienić należy: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie, Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Nauki PAU i PAN w Krakowie i Archiwum Państwowe we Lwowie. Z archiwaliów przechowywanych w warszawskim AAN największą wartość źródłową mają akta Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego, które powstały z polecenia prezesa CUSZ i podległych mu departamentów. W wyniku kwerendy archiwalnej wyodrębniłem dokumenty dotyczące działalności miejscowego szkolnictwa, czyli krakowskiej Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego. Z innych źródeł archiwalnych wymienić należy materiały znajdujące się w Archiwum Narodowym w Krakowie Ekspozyturze w Spytkowicach. Tutaj z kolei usytuowany został największy zbiór akt

charakteryzujących szkolnictwo województwa krakowskiego, pozwalający prześledzić jego działalność. W ostatnim okresie uzupełniono go sporym materiałem źródłowym przekazanym przez Archiwum Kuratorium Oświaty w Krakowie. W Archiwum PAU i PAN w Krakowie znajdują się bogate materiały do dziejów tajnego nauczania i pierwszych lat po drugiej wojnie światowej. W Archiwum Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie zachował się zbiór dokumentów odnoszący się do kształcenia ideologicznego nauczycieli. We Lwowie, w Archiwum Państwowym znajdują się natomiast obszerne archiwalia prezentujące działalność Rady Szkolnej Krajowej w latach 1867-1921. W przypadku moich badań pozwoliły one prześledzić rozwój szkolnictwa Krakowa i województwa krakowskiego w pierwszych latach po zakończeniu pierwszej wojny światowej.

Z ogólnie dostępnych materiałów źródłowych wyróżnić należy dokumenty wytworzone przez Ministerstwo Oświaty, Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie, Komitet Centralny i Komitety Wojewódzkie PZPR oraz centralne i terenowe oddziały Związku Nauczycielstwa Polskiego. Określoną wartość poznawczą mają też dokumenty luźne o charakterze rozproszonym, które znajdują się w posiadaniu placówek oświatowych i osób prywatnych. W wielu przypadkach przyczyniły się one do uwiarygodnienia zaistniałych wówczas wydarzeń. W zasobach bibliotek zachowały się informatory, biuletyny, instrukcje programowe, broszury, jednodniówki oraz pojedyncze relacje, potwierdzające proces zachodzących zmian. Na temat edukacji zawodowej pisano w prasie pedagogicznej. Z wielu wydawanych wówczas pozycji na szczególną uwagę zasługuje „Szkoła Zawodowa”, czasopismo o charakterze informacyjnym. Na jego łamach ukazało się wiele artykułów, chociaż nie wszystkie przedstawiają odpowiednio wysoką wartość poznawczą. Normą było przekazywanie bieżących relacji z życia szkolnego, przy pomocy których starano się przemycać treści propagandowe. W wielu tomach „Szkoły Zawodowej” spotkać można odezwy, apele oraz przemówienia osób związanych z ówczesnym aparatem partyjnym.

W monografiach i cyklu artykułów prezentowanych pod wspólnym tytułem *Szkolnictwo zawodowe Krakowa i województwa krakowskiego w XX wieku*, dostrzec można trzy obszary badawcze:

- A. *Wpływ przemian społecznych, politycznych i ekonomicznych na politykę oświatową i szkolnictwo zawodowe,*
- B. *Organizacja szkolnictwa, proces dydaktyczno-wychowawczy, uczniowie i nauczyciele,*

C. Szkolnictwo zawodowe wobec procesu zachodzących zmian i współczesnego rynku pracy.

Na końcowy efekt moich badań złożyło się zebranie i uporządkowanie stosunkowo rozproszonego materiału i wiedzy na temat funkcjonowania szkolnictwa zawodowego w Krakowie i województwie krakowskim. W przypadku krakowskiej Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego uznać można je za jedyne, które mogą następnie stać się podstawą do opracowania szerszej monografii na temat działalności Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego. W odniesieniu do losów i pracy nauczycieli, rozpoczęte badania mogą być przyczynkiem do szerszej dyskusji nad życiem codziennym tej części społeczeństwa.

A. Wpływ przemian społecznych, politycznych i ekonomicznych na politykę oświatową i szkolnictwo zawodowe

W badaniach nad szkolnictwem zawodowym Krakowa i województwa krakowskiego starałem się dostrzec jego miejsce w szerszym kontekście przemian społecznych, politycznych i ekonomicznych oraz prowadzonej wobec niego polityki oświatowej. Nie obroniło się ono przed wszelkiego rodzaju wpływami politycznymi. Do ich nasilenia doszło w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej. W obszarze moich zainteresowań znalazły się prace Resortu Oświaty, związanego z Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego oraz decyzje, które zapadały w Ministerstwie Oświaty Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Jedną z ważniejszych decyzji Resortu Oświaty było wprowadzenie bezpłatności nauczania w państwowych szkołach średnich, zawodowych i zakładach kształcenia nauczycieli. Znamienna była też deklaracja Rządu Tymczasowego kierowanego przez Edwarda Osóbkę-Morawskiego, w której zapewniono o szerokim dostępie do oświaty, zwalczaniu analfabetyzmu wśród młodzieży i dorosłych oraz wysokim poziomie kształcenia przyszłych kadr nauczycielskich. Do istotnej części moich badań należała analiza procesu zmian, do których doszło w szkolnictwie po powstaniu w 1948 roku Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. O dominacji życia politycznego nad polityką oświatową i szkolnictwem zawodowym wypowiedziałem się w artykule *Zmiany polityczne i ekonomiczne oraz ich wpływ na szkolnictwo zawodowe w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Przełomy edukacyjne: dziedzictwo polskiej teorii i praktyki*, red. nauk. Władysława Szulakiewicza, Toruń 2011, s. 247-260.

Wpływy polityczne i ekonomiczne stanowiły zagrożenie dla funkcjonowania szkolnictwa zawodowego Krakowa i województwa krakowskiego. W tym przypadku szerzej odniosłem się do debaty edukacyjnej mającej miejsce podczas Ogólnopolskiego Zjazdu Oświatowego, który odbył się w Łodzi w czerwcu 1945 roku. Nie pominąłem też dyskusji przeprowadzonej w ramach Krajowej Narady Oświatowej PZPR z końca lat czterdziestych. Wyniki tych badań zamieściłem w artykule pt. *Ideologiczne i ekonomiczne uwarunkowania zmian w organizacji szkolnictwa i treściach nauczania wprowadzanych do szkół zawodowych w latach 1951-1955*, [w:] *Edukacja w warunkach zniewolenia i autonomii (1945-2009)*, pod redakcją naukową Elżbiety Gorloff, Romualda Grzybowskiego, Andrzeja Kołakowskiego [Seria: Szkoła – Państwo – Społeczeństwo, t. III], Kraków 2010, s. 219-229.

Artykuł znalazł się w szerokim opracowaniu pod hasłem *Edukacja w warunkach zniewolenia i autonomii*, które przyjęto za wspólne dla serii wydawniczej Szkoła – Państwo – Społeczeństwo. Moje analizy naukowe zbieżne były z ogólnie prezentowanymi badaniami nad ideologicznymi i ekonomicznymi uwarunkowaniami zmian w organizacji szkolnictwa oraz treściach nauczania, wprowadzonych w pierwszych latach PRL.

W moich dociekaniach naukowych zająłem się również analizą ustroju szkolnego, prezentowanego na łamach czasopism pedagogicznych *O nowym ustroju szkolnictwa zawodowego w wybranych czasopismach pedagogicznych z lat 1945-1951*, [w:] *Addenda do dziejów oświaty: z badań nad prasą Drugiej Rzeczypospolitej*, pod red. Iwonny Michalskiej i Grzegorza Michalskiego, Łódź 2013, s. 29-38. W prasie pedagogicznej tego typu artykuły pojawiły się już w 1945 roku. Wiele wypowiedzi na ten temat zawarto w „Chowannie”, miesięczniku założonym w latach dwudziestych ubiegłego wieku. Wydawany był on przez Instytut Pedagogiczny w Katowicach. Mając na uwadze szersze spektrum prowadzonej analizy sięgnąłem też do innych czasopism, takich jak: „Głos Nauczycielski”, „Nowa Szkoła”, „Praca Szkolna” i „Szkoła Zawodowa”. W „Głosie Nauczycielskim”, w sprawie przyszłego ustroju szkolnictwa zawodowego, najczęściej wypowiadali się członkowie Związku Nauczycielstwa Polskiego, do którego należał ten organ prasowy. W innych, czyli na przykład „Nowej Szkole”, pojawiały się równie ważne polemiki na ten temat. Do jednej z nich doszło za sprawą wypowiedzi Stanisława Godeckiego o szkolnictwie spółdzielczym. W odniesieniu do niego dostrzegał on duże zagrożenia, płynące z kolektywizacji gospodarki. Na temat rodzącego się ustroju szkolnego najczęściej wypowiadano się na łamach „Szkoły Zawodowej,” wydawnictwa Związku Nauczycielstwa Polskiego. W większości prezentowano tutaj stanowisko rządu i działaczy partyjnych. W związku z tym, że czasopismo to było

szeroko kolportowane, odgrywało istotną rolę w kształtowaniu opinii publicznej, zwłaszcza w środowisku nauczycielskim.

Zauważając konteksty społeczne, polityczne i ekonomiczne w rozwoju szkolnictwa zawodowego sięgnąłem do jego początków. W artykule pt. *Szkolnictwo przemysłowe w Krakowie (1829-1959)*, [w:] *Szkoła polska od średniowiecza do XX wieku. Między tradycją a innowacją*, pod redakcją Ireny Szybiak, Adama Fijałkowskiego i Janiny Kamińskiej przy współpracy Katarzyny Buczek, Warszawa 2010, s. 319-329) ukazałem jego główny nurt, czyli szkolnictwo przemysłowe. W dziejach tego szkolnictwa uwzględniłem jedną z najstarszych szkół zawodowych w Polsce – Instytut Techniczny. Na jego powstaniu zaważyła filantropia krakowskiego architekta Szczepana Humberta oraz decyzja Uniwersytetu Jagiellońskiego, który wyraził zgodę na przeniesienie tutaj architektury i mechaniki. W Instytucie uczono arytmetyki, geometrii, matematyki stosowanej, architektury, mechaniki, hydrauliki, chemii, mineralogii, metalurgii oraz rysunku. Nieco później wspomniany Instytut stał się wzorem dla innych szkół przemysłowych w kraju. Do żeńskich szkół zawodowych o podobnym profilu kształcenia co wymieniony Instytut Techniczny, należała Miejska Szkoła Przemysłowa w Krakowie, która w okresie międzywojennym nosiła nazwę Państwowej Szkoły Przemysłowej Żeńskiej. Wybudowano dla niej nowy budynek przy ulicy Syrokomli, gdzie znalazły swoje miejsce pracownie krawiecka, bieliźniarstwa, koronkarstwa i haftu, pozwalające unowocześnić prowadzone wcześniej kształcenie. Z innych szkół działających na tym terenie wymienić należy szkoły przemysłowe uzupełniające: Szkoła Przemysłowa Uzupełniająca w Ogrodzie Angielskim, Szkoła Przemysłowa Uzupełniająca im. Jana Kantego na Smoleńsku, Szkoła Przemysłowa Uzupełniająca im. Kazimierza Wielkiego na Kazimierzu, Szkoła Przemysłowa Uzupełniająca im. Św. Mikołaja przy ul. Lubomirskiego, Szkoła Przemysłowa Uzupełniająca św. Krzyża, Szkoła Przemysłowa Uzupełniająca dla uczniów piekarskich przy pl. Św. Ducha. We wszystkich wymienionych szkołach uczono religii, obyczajności, języka polskiego, rachunków, rysunku i kaligrafii.

Do historii krakowskiego szkolnictwa doksztalcającego nawiązałem w pracy zatytułowanej *Szkolnictwo doksztalcające w Krakowie w latach 1918-1951*, [w:] *Orientacje i Kierunki w badaniach historyczno-pedagogicznych*, pod redakcją Iwony Michalskiej i Grzegorza Michalskiego, Łódź 2009, s. 93-100. Na badanym obszarze już w dziewiętnastym stuleciu odnotowaliśmy przykłady prowadzenia doksztalcania. Wszystkie dzieci zobowiązane były do nauki powtarzania, a młodzież terminująca do nauki czytania i pisania przez cały czas pobierania nauki rzemiosła. W kręgu moich zainteresowań znalazły się

środowiska rzemieślnicze i handlowe, które odegrały ważną rolę w rozwijaniu wspomnianej idei. Z ich inicjatywy doszło do wsparcia szkół nazywanych rzemieślniczo-przemysłowymi. Jedną z nich była szkoła prowadzona przez Przemysłowe Gremium Drukarzy i Litografów, gdzie uczono języka polskiego, niemieckiego, rachunków, ustawodawstwa, rysunku oraz wiadomości zawodowych. Przy pomocy szerszej analizy starałem się zaprezentować Szkołę Rzemiosł Towarzystwa Szkoły Rzemiosł, która w latach międzywojennych skupiała w sobie większość szkół doksztalających istniejących w Krakowie. Wątek ten kontynuowałem poprzez wnikliwe badania nad całym okresem międzywojennym – K. Dormus, J. Ryś, R. Ślęczka, *Z dziejów szkolnictwa międzywojennego Krakowa*, Kraków 2019, ss. 145. W badaniach tych nawiązałem do historii szkolnictwa doksztalającego, ale ich głównym przedmiotem był stan tego szkolnictwa w dwudziestoleciu międzywojennym. Prześledziłem jego rozwój, prowadzone w nim kierunki kształcenia i proces wychowawczy. W obszarze moich zainteresowań znalazły się problemy szkolne uczącej się tutaj młodzieży, która obciążona była codzienną pracą w handlu i rzemiośle.

Na pytanie o dalsze losy krakowskiego szkolnictwa próbowałem odpowiedzieć poprzez badania, które skupiły się na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych ubiegłego wieku. W tym przypadku starałem się dostrzec zjawisko likwidacji dawnego szkolnictwa i zastąpienia go systemem nowych szkół przemysłowych, bardzo wspieranym przez ówczesne władze polityczne. Wyniki tych badań opublikowałem w artykule pt. *Szkolnictwo zawodowe Krakowa na przełomie dekady lat 1945-1955*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2013, LVIII, nr 4, s. 15-26. Przeprowadziłem w nim szczegółową analizę przekształceń w krakowskim szkolnictwie zawodowym w pierwszych latach PRL. W badaniach tych uchwyciłem skalę zmian, które doprowadziły do likwidacji przedwojennego szkolnictwa. Sporym zagrożeniem dla niego było pojawienie się szkół wspieranych przez zakłady przemysłowe. Przyjęto dla nich wspólną nazwę – szkoły przemysłowe (szkoły przemysłowe, gimnazja przemysłowe, licea przemysłowe). Wymienione szkoły pojawiły się w wielu krakowskich zakładach m.in. Fabryce Kabli, Fabryce Zieleniewskiego i Fitznera-Gampra, Fabryce Sody, Fabryce Chemiczno-Farmaceutycznej dr A. Wandera, Elektrowni Krakowskiej i innych. Opiekę nad nimi sprawowało Ministerstwo Przemysłu i Handlu, a uczniów rekrutowano z grona niewykwalifikowanych robotników. Największą jednak stratą dla krakowskiego szkolnictwa zawodowego było zlikwidowanie gimnazjów i liceów zawodowych, które stanowiły ostoję wcześniejszego kształcenia. W rezultacie przeprowadzonych zmian przestało istnieć wiele szkół, między innymi Państwowa Szkoła Przemysłowa i Państwowa Szkoła Przemysłowa

Żeńska. Niezwykle dotkliwie było zamknięcie Państwowej Szkoły Przemysłowej, jednej z najstarszych szkół zawodowych w Polsce, nawiązującej do tradycji Instytutu Technicznego.

B. Organizacja szkolnictwa, proces dydaktyczno-wychowawczy, uczniowie i nauczyciele

W badaniach nad organizacją szkolnictwa, procesem dydaktyczno-wychowawczym oraz uczniami i nauczycielami skoncentrowałem się na działalności krakowskiej DOSZ. Zwróciłem w nich uwagę na kompetencje władz szkolnych, kierunki kształcenia w odniesieniu do potrzeb gospodarczych oraz ideologizację środowiska szkolnego, skierowaną do nauczycieli i uczniów. Zagadnienia te starałem się przedstawić w książce pt. *Szkolnictwo zawodowe Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Krakowie w latach 1949-1956*, Kraków 2016, ss. 163. Wymienioną pozycję zaliczyć należy do jednej z ważniejszych, w odniesieniu do działalności szkolnictwa zawodowego województwa krakowskiego. W dostępnej literaturze brak podobnego typu opracowań, które w ten sposób pokazywałyby jego rozwój.

W przeciwieństwie do wcześniejszych badań znacznie poszerzyłem obszar swoich zainteresowań naukowych. Najpierw zajmowałem się głównie Krakowem, następnie postanowiłem poszukać jego związków ze szkolnictwem zawodowym województwa krakowskiego. W nowym spojrzeniu na rozwój tego szkolnictwa próbowałem odnaleźć jego związek z zachodzącymi przemianami w życiu politycznym, gospodarczym i społecznym kraju. Za przedmiot tych badań wybrałem okres, w którym pierwszoplanową rolę odgrywał Centralny Urząd Szkolenia Zawodowego (1949-1956). Głównym jego celem było dokonanie głębokich przemian w szkolnictwie zawodowym, prowadzących do likwidacji dotychczasowego systemu szkolnego, w tym liceów i gimnazjów zawodowych, stanowiących ostoję dawnej tradycji. Do jego zadań należała także wymiana kadr oraz gruntowna reforma programowa. W dużej mierze oparto ją na założeniach ideologicznych lansowanych przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą oraz 6-letni plan rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu w Polsce. Centralny Urząd Szkolenia Zawodowego przejął dotychczasowe kompetencje Ministerstwa Oświaty i stworzył zależną od siebie sieć organizacyjną w postaci Dyrekcji Okręgowych Szkolenia Zawodowego (DOSZ). W kraju

powstało ich siedemnaście, w: Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Toruniu, Warszawie, Wrocławiu i Zielonej Górze. Warto w tym miejscu podkreślić, że dyrekcję krakowską uznano za jedną z najważniejszych w związku z prowadzoną na jej terenie budową nowohuckiego kombinatu. Wówczas była to jedna z największych inwestycji socjalistycznej Polski. W Krakowie DOSZ zajmowało budynek przy ul. Dietla 90, gdzie wcześniej mieściło się krakowskie kuratorium oświaty. Wśród najważniejszych zadań krakowskiej DOSZ znalazło się planowanie sieci szkół, czuwanie nad wykonaniem założeń finansowo-gospodarczych, sterowanie ruchem służbowym nauczycieli oraz monitowanie nastrojów panujących wśród młodzieży szkolnej. Podejmując niezwykle złożony problem działalności szkolnictwa zawodowego w pierwszym okresie PRL, starałem się odpowiedzieć na kilka podstawowych pytań, w tym jaką rolę odegrało ono w budowie państwa totalitarnego, na ile było niezależne od centralnie sterowanej gospodarki, czy miało istotny wpływ na nowe społeczeństwo, bezkrytycznie kierujące się w swoim postępowaniu ideologią komunistyczną. Odrębnym problemem badawczym była akcja zmierzająca do podporządkowania środowiska nauczycielskiego.

W odniesieniu do kierunków kształcenia poszukiwałem powiązań tego szkolnictwa z rozwojem ekonomicznym regionu. Dostrzegłem silne tendencje do wykorzystania tego przez władze partyjne w realizacji własnych celów politycznych. Poprzez przyjęcie określonej dynamiki rozwoju gospodarczego regionu starano się zmienić tutejsze społeczeństwo, mające silne podstawy chrześcijańskiej tradycji i wychowania mieszczańskiego. Przy pomocy Planu 6-letniego Rozwoju Gospodarczego i Budowy Podstaw Socjalizmu w Polsce zmierzano do ingerencji w rozwój przemysłowy regionu, uwzględniając przy tym rosnące potrzeby socjalistycznej gospodarki. Plan ten zakładał rozbudowę przemysłową okręgu chrzanowsko-krakowskiego oraz uprzemysłowienie doliny Dunajca. Przy jego pomocy dążono do tworzenia, względnie rozbudowy istniejących już zakładów przemysłowych, między innymi w Olkuszu, Chrzanowie i Andrychowie. Miały one mieć charakter państwowy lub uspołeczniony. Największą inwestycją gospodarczą była budowa kombinatu hutniczego w podkrakowskiej wsi Mogiła. Przygotowując szerokie plany rozwoju gospodarczego regionu starano się odwrócić uwagę od nakreślonych celów polityczno-propagandowych. W zacofanej galicyjskiej wsi dostrzegano duży potencjał dla rodzącej się klasy robotniczej.

W swoich badaniach starałem się odnieść do nowych planów i programów nauczania wprowadzonych do szkolnictwa zawodowego województwa krakowskiego. Podstawą tej

analizy były przedmioty i treści o jednoznacznej wymowie ideologicznej. Najwięcej wspomnianych treści spotkać można było podczas realizacji takich przedmiotów jak nauka o Polsce oraz nauka o Polsce i świecie współczesnym. Próbowano przemycić je również na innych przedmiotach. Cele i zadania dydaktyczno-wychowawcze o wyraźnym zabarwieniu ideologicznym zamieszczono w podręcznikach o nieco innej niż wcześniej strukturze. Znacznie rozbudowano i poszerzono w nich część wstępną oraz wskazania metodyczne. Przy pomocy treści programowych starano się przekazać sporą porcję ideologii nawiązującej do naukowego poglądu na świat, materializmu historycznego oraz wiodącej roli partii i proletariatu. Podręczniki były pod ścisłą kontrolą centralnych władz szkolnych. Za ich opracowanie i bezpośrednią dystrybucję odpowiedzialne było Biuro Programowe Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego. W swoich działaniach wspierane było ono przez Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Państwowe Wydawnictwa Techniczne oraz Państwowe Wydawnictwa Gospodarcze, gdzie powstały specjalne redakcje podręczników szkolnych. Z przedmiotów nauczania interesował mnie język polski i matematyka. Do szczegółowej analizy wybrałem okres romantyzmu i jego literaturę, z którą zapoznawano uczniów na lekcjach języka polskiego. Chociaż przychylnie patrzono na wybrane dzieła literackie Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego i Cypriana Kamila Norwida, to z przykrością należy stwierdzić, że ich dorobek starano się podporządkować celom politycznym i propagandowym (*Romantyzm i literatura romantyczna w programach nauczania języka polskiego w szkołach zawodowych lat 50. ubiegłego wieku*, Romantyzm i edukacja, „Artes Liberales. Zeszyty Naukowe Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztorą” 2010, nr 1-2, s. 175-183). W nauczaniu matematyki stosowano zasadę praktyczności, zdając sobie sprawę, że wyniesiona wiedza musi znaleźć zastosowanie przy wykonywaniu zadań produkcyjnych. Celem nauczania tego przedmiotu było pogłębienie wiadomości zdobytych wcześniej. W zależności od profilu szkoły starano się ukierunkowywać ten przedmiot. W szkołach gospodarczych na przykład działania matematyczne ćwiczyło na raportach kasowych, wykazach obrotów, wycenie remontów i układaniu jadłospisów. W podobny sposób podchodzono do nauczania matematyki w innych szkołach (*Teaching of mathematics in vocational schools upon 1951 reorganization*, [w:] Current Trends in Analysis and Its Applications. Proceedings of the 9th ISAAC Congress, Vladimir V. Mityushev, Michael V. Ruzhansky [eds.], Kraków 2015, s. 411-416). Procesowi dydaktycznemu towarzyszył bardzo rygorystyczny system sprawdzania wiedzy, oparty o egzaminy promocyjne i kwalifikacyjne. Podczas egzaminów kwalifikacyjnych uzyskiwano kwalifikacje zawodowe, które zastąpiły nadawane wcześniej tytuły zawodowe. W najniżej zorganizowanych szkołach

przysposobienia zawodowego można było uzyskać trzeci lub czwarty stopień kwalifikacji zawodowej, a w zasadniczych szkołach zawodowych i technicach czwarty lub wyższy stopień tych kwalifikacji.

W zakresie wychowania próbowałem wskazać zagrożenia płynące z przyjętego modelu, czyli wychowania demokratycznego opartego na moralności socjalistycznej i świeckich wartościach. Niechlubną rolę w tym procesie odegrał Związek Młodzieży Polskiej, organizacja ideowa, realizująca zadania naukowo-wychowawcze nakreślone przez PZPR. W tym celu powołano nawet instytucję „organizatora ZMP”, mającego wspierać dyrektorów i nauczycieli w pracy ideowej i wychowawczej. W realizacji swoich zadań nie kierowali się oni dobrem uczniów czy szkoły, ale wytycznymi płynącymi z Zarządu Głównego Związku Młodzieży Polskiej. ZMP było obecne we wszystkich dziedzinach życia szkolnego. Mogło decydować o rodzaju i wysokości pomocy materialnej, przyznaniu miejsca w bursie lub internacie szkolnym. Bez jego udziału nie mogła odbyć się żadna uroczystość szkolna, na przykład wyjście do kina czy na koncert muzyczny. Pod jej ideologicznym przywództwem działały wszystkie organizacje uczniowskie, nawet samorząd szkolny, który w swoich ważniejszych decyzjach musiał konsultować się z zarządem Związku Młodzieży Polskiej.

Z wychowaniem z lat czterdziestych i pięćdziesiątych zestawiałem czasy II Rzeczypospolitej. Na temat wychowania w okresie międzywojennym napisałem artykuł pt. *Wychowanie patriotyczne i obywatelskie w działalności szkolnych organizacji młodzieżowych w latach trzydziestych Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Niepodległość i wychowanie. Z doświadczeń II Rzeczypospolitej*, pod redakcją Wiesława Jamrożka, Marzeny Pękowskiej, Ewy Kuli, Kielce 2012, s. 83-91). W latach trzydziestych minionego wieku zaobserwować można było dużą aktywność organizacji uczniowskich i młodzieżowych. Niezwykle popularna była wówczas pedagogika socjologiczna, mająca ogromny wpływ na wychowanie szkolne. Wychowanie obywatelskie i patriotyczne przedstawiłem poprzez działalność Związku Harcerstwa Polskiego, Organizacji Pracy Obywatelskiej Młodzieży – Straży Przedniej, Polskiego Czerwonego Krzyża, Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej oraz męskich i żeńskich Hufców Przysposobienia Wojskowego. Założenia ideowe wymienionych organizacji nie były sobie bliskie, ale wspólne dla nich stało się wychowanie patriotyczne i obywatelskie. W atmosferze zbliżającej się wojny istotne było przysposobienie obronne oraz kształtowanie postaw patriotyzmu i świadomości obywatelskiej. Przysposobienie wojskowe młodzieży męskiej i żeńskiej w końcowym okresie Drugiej Rzeczypospolitej stało się obowiązkowe i pojawiło się w średnich szkołach ogólnokształcących i zawodowych. W pracy

wychowawczej dążono do ukształtowania silnych i prawych charakterów o dużym poczuciu odpowiedzialności. Najważniejszą cnotą była miłość do ojczyzny.

W przypadku kadry nauczycielskiej starałem się przedstawić jej złożoną sytuację w kontekście zjawiska „oczyszczania kadr” oraz politycznego uświadamiania z wykorzystaniem egzaminów ideologicznych i konferencji sierpniowych. Za tę niechlubną kartę na terenie krakowskiej dyrekcji szkolenia zawodowego odpowiedzialny był w dużej mierze Zarząd Okręgowy Związku Nauczycielstwa Polskiego z siedzibą przy ul. Szewskiej 20 w Krakowie. Organizując wspomniane szkolenia kierowano się *Wytycznymi w sprawie ofensywy ideologicznej wśród nauczycieli i młodzieży zakładów kształcenia nauczycieli* opracowanymi przez Ministerstwo Oświaty. Zgodnie z nimi wszyscy nauczyciele zobowiązani byli do samokształcenia i uczestniczenia w specjalnie zorganizowanych wykładach i seminariach. Ich przedmiotem były zagadnienia z nauki o Polsce i świecie współczesnym, nauki o społeczeństwie i pedagogiki socjalistycznej. Doksztalcanie na szczeblu najniższym odbywało się w oparciu o wybraną literaturę i zebrania samokształceniowe prowadzone przez zakładowe i międzyzakładowe zespoły samokształceniowe. Zwoływali je instruktorzy i kierownicy wspomnianych zespołów, których wcześniej szkolono na kursach i konferencjach dla liderów. Wybierano ich spośród osób wskazanych przez powiatowe oddziały ZNP. Oceną całości pracy ideologicznej zajmowała się Państwowa Komisja Egzaminacyjna, która chyba nie do końca była świadoma, że biorący w nich udział nauczyciele zupełnie nie byli nimi zainteresowani. W tak zwanym terenie „ofensywę ideologiczną” wspomagały Okręgowe Komisje Egzaminacyjne, w składzie których znaleźli się dyrektorzy DOSZ, przedstawiciele CUSZ i Związku Nauczycielstwa Polskiego, kierownicy referatów kształcenia nauczycieli przy DOSZ oraz dyrektorzy Okręgowych Ośrodków Kształcenia i Doskonalenia Kadr Pedagogicznych. Tematy szkoleń zawsze były przygotowywane centralnie. Jeden z nich brzmiał: „Udział nauczycieli w Narodowym Froncie Walki o Pokój i Plan 6-letni”, inny: „Wychowanie młodzieży w duchu moralności socjalistycznej”, kolejny: „Kształtowanie marksistowskiego światopoglądu w procesie nauczania”. Opisane działania ideologiczne miały mieć szerszy wymiar niż próba marksistowsko-leninowskiego ukształtowania elit dla tego środowiska. Z opinii ówczesnego aparatu partyjnego wynikało, że pozostawienie tej grupy zawodowej bez odpowiedniej opieki byłoby poważnym błędem politycznym. O przygotowywaniu kadr nauczycielskich w zniewolonej rzeczywistości politycznej i społecznej wypowiedziałem się w artykule pt. *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli w kompetencjach Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego*, „Zeszyty Naukowe Państwowej

Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. *Pedagogika*”, t. 4, *Kształcenie pedagogów – strategie, koncepcje, idee*, pod red. Jacka Piekarskiego, Agnieszki Głowali, Jolanty Mielczarek, część I, Płock 2005, s. 399-406. Przedstawiłem tutaj poszerzoną analizę kształcenia i doskonalenia nauczycieli proponowanego przez Centralny Urząd Szkolenia Zawodowego. Starłem się pokazać zagrożenia płynące z zaproponowanych przez CUSZ krótkich form kształcenia, nieposiadających wcześniejszych wzorców w polskiej tradycji kształcenia nauczycieli dla szkół zawodowych. W prezentowanym artykule pokazałem w jaki sposób starano się wspierać osoby słabe, ale poprawne politycznie.

C. Szkolnictwo zawodowe wobec procesu zachodzących zmian i współczesnego rynku pracy

Problemy współczesnego szkolnictwa zawodowego przeanalizowałem w odniesieniu do zmieniającej się organizacji szkolnictwa i zagrożeń płynących z rynku pracy. Jednym z kluczowych problemów badawczych było określenie roli szkolnictwa zawodowego w przededniu wstąpienia naszego kraju do struktur Unii Europejskiej. Pogłębioną analizę tych zjawisk przedstawiłem w artykule zatytułowanym *Szkolnictwo zawodowe w przededniu wstąpienia polski do Unii Europejskiej*, [w:] *W służbie szkoły i nauki, praca zbiorowa* pod red. Z. Ruty i R. Ślęzki, Kraków 2003, s. 209-217. Najpierw odniosłem się do sytuacji szkolnictwa zawodowego w chwili podpisania przez Polskę umowy o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi, a następnie zmian w jego funkcjonowaniu po wstąpieniu do Unii Europejskiej. Szkolnictwo polskie stało się wówczas jednym z ważniejszych elementów wspólnotowego systemu edukacji, w ramach którego zintegrowane kształcenie zawodowe dostarczyć miało naszej młodzieży nowych kwalifikacji i kompetencji o wysokim poziomie mobilności zawodowej. Obok zmian strukturalnych starałem się uchwycić istotę przekształceń programowych opartych na nowoczesnych podstawach nauczania, modułach kształcenia zawodowego oraz nieznanymi wcześniej metodach pracy szkolnej. W tej ostatniej starałem się dostrzec wartość nowoczesnego stylu pracy oraz powoli, ale systematycznie rodzącego się systemu doradztwa zawodowego. Przyjęty model edukacji zawodowej miał wygenerować nowe kierunki kształcenia, które miały być pochodną kwalifikacji zawodowych. Ważne w tym względzie było wsparcie rozwoju ucznia, wynikające z własnych zainteresowań i zdolności. Za nieodzowne uznałem poparcie płynące z resortów rządowych gospodarki, infrastruktury, środowiska, zdrowia, kultury oraz organów samorządowych, zrzeszeń pracodawców i instytucji pozarządowych. W podsumowaniu wspomnianej analizy

proponowałem zwrócić uwagę na kilka istotnych spraw mogących poprawić kondycję polskiej edukacji zawodowej. Jedną z nich mogłyby być wspólnotowe programy propagujące kształcenie na odległość oraz technologie informacyjne i komunikacyjne. Dostęp do międzynarodowych projektów pozwolił na poprawę jakości kształcenia i zwiększył szansę zaistnienia na wspólnotowym rynku pracy poprzez promowanie innowacyjności i przedsiębiorczości. Dostrzegłem również kilka zagrożeń mogących hamować polską edukację zawodową. Wśród nich wymieniłem bardzo niestabilny i nieprzewidywalny rynek pracy oraz nadchodzącą perspektywę załamania demograficznego. Nie bez znaczenia pozostawało tempo wzrostu PKB oraz przyrost zasobów pracy mierzony poziomem bezrobocia.

W odniesieniu do szkolnictwa zawodowego i zmieniającego się rynku pracy podjąłem analizę teoretyczno-empiryczną, którą mogłem przeprowadzić dzięki projektowi dydaktycznemu (Studia podyplomowe przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela przedmiotów zawodowych). Wyniki tych badań opublikowałem w artykule *Szkolnictwo zawodowe w Polsce a współczesne wyzwania rynku pracy*, [w:] *Szkolnictwo i kształcenie zawodowe – wybrane aspekty*, redakcja Dorota Bis i Jan Ryś, Lublin 2010, s. 87-97. Projekt ukierunkowany był na wykształcenie grupy nauczycieli przedmiotów zawodowych, którzy mieli zdobyć dodatkowe kompetencje umożliwiające wykonywanie nowego zawodu. W ramach prowadzonych studiów znalazły się bloki przedmiotów z zakresu pedagogiki, psychologii, dydaktyki i technologii ICT. Niezwykle interesujące były założenia szczegółowe projektu dające możliwość przepływu kadr z gospodarki do edukacji poprzez uzyskanie nowych kompetencji tj. dodatkowego zawodu. Opisane powyżej działania pozwoliły na przesunięcie do sfery edukacji określonej grupy osób, charakteryzujących się młodym wiekiem i odpowiednio wysoką sprawnością produkcyjną. Wymiernym efektem projektu było znaczne zasilenie istniejącej kadry nauczycielskiej, zwłaszcza w przestrzeni szkolnictwa zawodowego. Osobom objętym projektem dostarczono dodatkowych kompetencji kluczowych w zakresie umiejętności informatycznych, wiedzy naukowo-technicznej i stosunków interpersonalnych. W wymiarze społecznym przyjęty model miał pozytywnie wpłynąć na rynek pracy i osłabić znaczenie cykliczności wywołane popytem i popytem zatrudnienia. W tym kontekście starałem się zwrócić uwagę na niepokojące zjawisko wykluczania z systemu edukacji, zwłaszcza wśród młodych osób. Z propozycji przeciwdziałania temu zjawisku wymieniłem aktywność i uczestnictwo w unijnych grantach, dających możliwość podejmowania studiów i szkoleń zagranicznych. Mogłyby one ustrzec nas od niepokojących tendencji, występujących już na poziomie gimnazjum, gdzie część

młodzieży myśli o szybkim zdobyciu zawodu i wyjeździe za granicę, do kraju o wyższym poziomie życia. W odniesieniu do naszego rynku zatrudnienia, z przeprowadzonych analiz wynikało, że w najbliższym czasie zatrudnienie zależne będzie od znacznie wyższych kwalifikacji i umiejętności, jakościowo innej gospodarki (nie wiemy w jakim kierunku zmierzać będzie wychodząc ze światowego kryzysu) oraz przyspieszonej globalizacji i postępu technologicznego.

Za pomocą prezentowanych wyników moich badań chciałem ukazać nieznaną wcześniej problematykę szkolnictwa zawodowego miasta Krakowa i województwa krakowskiego. W swoich opracowaniach dokonałem rzetelnej oceny stanu tego szkolnictwa i atmosfery, w jakiej przyszło mu działać. Na szczególną uwagę zasługują lata 1949-1956. Był to okres wzmożonej walki politycznej i trudnych do zrozumienia represji, nazywanych stalinowskimi. Wywarły one określone piętno na życiu społecznym i gospodarczym kraju, co uznaje się za niezbyt chlubną kartę w dziejach polskiego narodu. W szkolnictwie zawodowym znalazło to wyraz w silnej władzy szkolnej pod nazwą Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego. Z poznawczego punktu widzenia wymienione monografie (*Z dziejów szkolnictwa międzywojennego Krakowa; Szkolnictwo zawodowe Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Krakowie w latach 1949-1956*) oraz cykl artykułów zaliczyć można do istotnych pozycji naukowych, które przyczyniły się wypełnienia luki badawczej w tym zakresie. W swoich publikacjach starałem się ukazać występujące wówczas mechanizmy oddziaływania politycznego, bardzo charakterystycznych zwłaszcza dla pierwszych lat powojennych (1945-1956), nieznanych wcześniej w polskiej edukacji. Nie znajdują one potwierdzenia w naszej dotychczasowej tradycji kształcenia zawodowego o czym może zaświadczyć dorobek poszczególnych szkół. Całkowitej lustracji poddano kadrę nauczycielską i dyrektorów szkół. W zakresie tym pełnię władzy miał CUSZ, silnie wspierany przez struktury ustanowione w terenie. Dawne wydziały szkolnictwa zawodowego zastąpiono dyrekcjami okręgowymi szkolenia zawodowego, gdzie powołano oddziały: organizacyjny, planowania, finansowo-gospodarczy, kadr, spraw młodzieży, szkół, warsztatów oraz kształcenia i doskonalenia kadr. Miały one pomóc w prowadzeniu nowej polityki wobec szkolnictwa zawodowego i, co ważne, dokonać wymiany kadr. W tym zakresie bardzo ściśle współpracowano z Wydziałami Oświaty KW PZPR i Wojewódzkimi Ośrodkami Metodycznymi. Wspomniana akcja wymiany kadr dotknęła głównie przeciwników politycznych nowej władzy i ludzi niewygodnych. W odniesieniu do organizacji szkolnictwa starałem się uchwycić proces zmian polegający na likwidacji

dawnych szkół. W miejsce dotychczasowych szkół, niejednokrotnie o dużym dorobku w zakresie kształcenia zawodowego, wprowadzono nowe w postaci zasadniczych szkół zawodowych, techników (w tym techników przemysłowo-pedagogicznych dla wysuniętych robotników) oraz jednoznacznie określonych ideologicznie – szkół przysposobienia zawodowego. Do tych ostatnich przyjmowano młodzież, którą nazywano junakami. W procesie dydaktycznym zwróciłem uwagę na nieznaną wcześniej system egzaminów promocyjnych oraz ogólnie nieakceptowane nakazy pracy, skierowane głównie do absolwentów szkół średnich. Z klasy do klasy można było przejść wyłącznie po zdaniu egzaminu promocyjnego, który posiadał rozbudowaną postać. Oznaką nadchodzących czasów było wprowadzenie nowego systemu kwalifikacji zawodowych, który zastąpił wcześniej nadawane tytuły zawodowe. O wysokości kwalifikacji zawodowych decydowało przyznanie kategorii, na którą wpływ miała odpowiednia postawa polityczna i ideologiczna.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

W moim dorobku naukowym, po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, znalazły się 2 książki autorskie (w tym jedna podoktorska), 2 współautorskie, 5 prac pod redakcją, 34 rozprawy w publikacjach zbiorowych oraz 35 artykułów w czasopismach krajowych i zagranicznych (9 na liście ERIH, 4 na liście B MNiSW) (www.bg.up.krakow.pl). Oprócz omówionych wcześniej dziejów szkolnictwa zawodowego Krakowa i województwa krakowskiego, zajmowałem się **szkolnictwem w ujęciu historyczno-regionalnym, biografistyką pedagogiczną, pedeutologią, pedagogiką opiekuńczą i czasopiśmiennictwem pedagogicznym.**

Na początku mojej kariery naukowej prowadziłem **badania nad dziejami szkolnictwa w odniesieniu do historii regionalnej.** Skupiały się one na szkolnictwie miast małopolskich i miały naukową opiekę prof. F. Kiryka. Wspólnie z dr hab. Wacławem Marmonem zająłem się oświatą i szkolnictwem w Krynicy (Ślęczka R., (1994), *Oświata i szkolnictwo*, [w:] Krynica, praca zbiorowa pod redakcją F. Kiryka, Kraków: Wydawnictwo i Drukarnia Secesja, s. 259-280, wspólnie z W. Marmon). Z zespołem krakowskich historyków z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczo-Hutniczej, Akademii Pedagogicznej i małopolskimi archiwistami pracowałem nad monografią Limanowej (Ślęczka R., (1999), *Szkolnictwo w okresie międzywojennym*, [w:] Limanowa. Dzieje miasta 1565-1945, t. I, Kraków: Wydawnictwo i Drukarnia Secesja, s. 513-534, (wspólnie z W. Marmon, J. Ryś).

Samodzielnie opracowałem rozdziały o wychowaniu i opiece nad małym dzieckiem, szkolnictwie zawodowym oraz życiu gospodarczym tego niezwykle ważnego dla regionu Małopolski miasta (Ślęczka R., (2002), *Szkolnictwo i oświata*, [w:] Limanowa. Dzieje miasta 1945-1989, pod redakcją Tomasza Biedronia, t. II, Kraków: Wydawnictwo i Drukarnia Secesja, s. 497-532; Ślęczka R., (2002), *Życie gospodarcze w latach 1945-1989*, [w:] Limanowa. Dzieje miasta 1945-1989, pod redakcją Tomasza Biedronia, t. II, Kraków: Wydawnictwo i Drukarnia Secesja, s. 273-328). W opinii recenzentów miały one wpływ na przekazanie nowej wiedzy na temat przeszłości miasta i panujących w nim stosunków społeczno-ekonomicznych. Całość oparta została na solidnej podstawie źródłowej i relacjach osobistych uczestników tamtych wydarzeń. Z wykorzystanych źródeł wymienić należy materiały rękopiśmienne zgromadzone w różnych miejscach, tj. archiwach państwowych i kościelnych oraz przedszkolach, szkołach i zbiorach prywatnych. Z dokumentów ikonograficznych wskazać należy materiały ilustracyjne zebrane przez Muzeum Regionalne Ziemi Limanowskiej. Wyniki przedstawionych badań zostały dobrze odebrane przez społeczność lokalną i władze samorządowe Limanowej.

W wieloosobowym zespole pracowałem nad *Encyklopedią Krakowa*. Wzorem dla niej stała się istniejąca już encyklopedia stołecznego miasta Warszawy. Do zespołu, w którym znaleźli się profesorowie: Janusz Bogdanowski, Zdzisław Gajda, Jan Kracik, Jan Małecki, Kazimierz Toporowicz, zaprosili mnie prof. Feliks Kiryk i prof. Jan Krukowski. Opracowałem hasła odnoszące się do historii szkolnictwa. W myśl przyjętej zasady jedynie te, które uznane zostały za przekrojowe, podpisano imieniem i nazwiskiem autora. Wszystkie pozostałe firmował wykaz autorów zamieszczony na początku wydawnictwa. Wspólnie z Jerzym Krawczykiem odpowiedzialny byłem za hasło omawiające dzieje szkolnictwa zawodowego (J. Krawczyk, R. Ślęczka, (2000), *Szkolnictwo zawodowe*, [w:] Encyklopedia Krakowa, Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 952-953).

Współpracowałem z osobami z kilku ośrodków naukowych w Polsce (Uniwersytet Gdański, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Wrocławski). Z zespołem tym, pod kierownictwem prof. Kaliny Bartnickiej, rozpocząłem badania nad projektem (grantem) *Komisja Edukacji Narodowej model szkoły i obywatela – koncepcje, inspiracje i doświadczenia* w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (grant nr 11 h 12 031481). W ramach wspomnianego grantu zorganizowałem konferencje naukowe podsumowujące pierwszy oraz ostatni etap tych badań

(Międzynarodowa konferencja naukowa na temat: *Komisja Edukacji Narodowej. Ludzie i dzieło w dialogu pokoleń*, organizator z ramienia uczelni: Instytut Historii oraz Katedra Historii Oświaty i Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, 14-15 października 2013 r.; *Symposium w Krakowie na temat: Komisja Edukacji Narodowej – model szkoły i obywatela. Krakowskie zasoby archiwalne, stan badań i perspektywy badawcze*). W pierwszej z konferencji wzięło udział wielu pedagogów i historyków z kraju i zagranicy. Napisałem o tym w sprawozdaniu – Ślęczka R., (2014), *Rok Komisji Edukacji Narodowej w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie*, „Rocznik Pedagogiczny”, rok 37, s. 335-341. Na konferencji tej zaprezentowałem podstawy źródłowe do badań nad Komisją Edukacji Narodowej w zakresie szkolnictwa wydziału małopolskiego i Szkoły Głównej Koronnej. W wersji uzupełnionej opublikowałem je w artykule: R. Ślęczka, (2014), *Materiały i źródła do działalności Komisji Edukacji Narodowej dostępne w bibliotekach i archiwach krakowskich*, [w:] *Komisja Edukacji Narodowej: kontekst historyczno-pedagogiczny*, pod redakcją Katarzyny Dormus, Bożeny Popiołek, Agnieszki Chłosty-Sikorskiej, Ryszarda Ślęczki, Kraków: Wydawca Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, s. 76-85. Wspólnie z prof. A. Meissnerem i dr M. Pękowską prowadziłem badania nad szkolnictwem wydziału małopolskiego Komisji Edukacji Narodowej. Po przeanalizowaniu znanych dotąd źródeł podjąłem szeroką kwerendę naukową w zasobach archiwalnych na Litwie oraz w Rosji i na Ukrainie. W wyniku szeroko zakrojonych badań dotarłem do nieznanymi wcześniej materiałów znajdujących się w Rosyjskim Narodowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie. Znalazłem tam dodatkowe informacje na temat tradycji oświatowej, środowiska wychowawczego, organizacji szkolnictwa, uczniów, kadry nauczycielskiej oraz zaplecza materialnego i budynków szkolnych (R. Ślęczka, A. Meissner, M. Pękowska, (2018) *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794. Szkoły w Wydziale Małopolskim*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Historii Nauki PAN w Warszawie, ss. 336, recenzenci prof. dr hab. Kazimierz Szmyd; dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM).

W latach 2013-2016 uczestniczyłem w pracach Komitetu Organizacyjnego Jubileuszu 70-lecia powołania Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Jednym z jego głównych zadań było przygotowanie wydawnictwa jubileuszowego, obejmującego ostatnich dwadzieścia lat istnienia mojej uczelni. Prace nad monografią UP toczyły się w zespole, dla którego opracowałem plan pracy i koncepcję jubileuszowego wydawnictwa (wspólnie z dr hab. Katarzyną Dormus). Nad projektem pracował ponad osiemdziesięciosobowy zespół. Do mnie należało słowo wstępne, wprowadzenie do rozdziału o Wydziale Pedagogicznym oraz

dwie części dotyczące rozwoju uczelni i studiów, w tym ośrodków zamiejscowych UP w Krakowie (R. Ślęczka, (2016), *Zmiany organizacyjne i władze Uczelni*, [w:] Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Akademia Pedagogiczna, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1996-2016, praca zbiorowa pod redakcją naukową Katarzyny Dormus, Ryszarda Ślęczki i Justyny Wojniak, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, s. 31-45, recenzent prof. dr hab. Tadeusz Budrewicz); R. Ślęczka, (2016), *Studia w Uniwersytecie i ośrodki zamiejscowe UP w Krakowie*, [w:] Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Akademia Pedagogiczna, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1996-2016, praca zbiorowa pod redakcją naukową Katarzyny Dormus, Ryszarda Ślęczki i Justyny Wojniak, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, s. 53-59, recenzent prof. dr hab. Tadeusz Budrewicz.

W szerokim zakresie brałem udział w badaniach nad **biografiami uczonych polskich, nauczycieli i pedagogów**. Wiele z nich prowadzonych było w ramach zespołu skupionego wokół Pracowni Biografistyki, działającej przy Instytucie Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Z wielu inicjatyw podejmowanych przez ten zespół na szczególną uwagę zasługuje *Słownik biograficzny historii Polski*. Jego głównym celem było zaprezentowanie ważnych postaci, mających wpływ na najnowsze dzieje naszego kraju. Ogólną koncepcję i podział haseł przygotował prof. Feliks Kiryk, zaś ostatecznej weryfikacji haseł dokonano w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Bibliotece Kórnickiej PAN. Całość zebrała Janina Chodera i wydała w postaci dwutomowego *Słownika* w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu. Do mnie należało opracowanie biografów z czasów najnowszych: *Niny Assorodobraj-Kuli, Augusta Jana Chełkowskiego, Kazimierza Chłędowskiego, Wacława Deca, Romana Dyboskiego, Tadeusza Dzierżykray-Rogalskiego, Stefana Ehrenkreutza, Stanisława Ehrlicha, Alojzego Rafała Estreichera, Jakuba Kazimierza Haura, Tadeusza Hofmokla, Alfonsa Kłafkowskiego, Wacława Komarnickiego, Stefana Saturnina Komornickiego, Jana Mariana Józefa Koszycz-Witkiewicza, Łukasza Kurdybachy, Jerzego Jakuba Michalskiego, Jacka Sienickiego, Józefa Tretiaka, Stanisława Jana Wędkiewicza, Stanisława Windakiewicza i Barbary Zbrożyny* (*Słownik biograficzny historii Polski*, pod redakcją Janiny Chodery i Feliksa Kiryka, Wrocław – Warszawa – Kraków 2005, s. 28, 198, 202, 305-306, 357, 368, 371-372, 379, 521-522, 550, 693, 717, 719-720, 747-748, 806, 951, 1376, 1560, 1616-1617, 1633-1634, 1721-1722). W kilku przypadkach biografy zostały opracowane podwójnie, co zaliczono obydwu autorom. Wspólne biografy

przygotowałem z Jackiem Chrobaczyńskim i Stanisławem Sierpowskim (*Ludwik Chmaj – J.Ch. i R. Ś., Aleksander Jerzy Popiełuszko – J. Ch. i R. Ś., Jan Stanisław Janowski – St. S. i R. Ś.*). Do moich ostatnich opracowań należą biogramy nauczycieli szkół wydziału małopolskiego z okresu Komisji Edukacji Narodowej.

Z mojej biografistyki pedagogicznej najwyżej cenię sobie opracowanie życiorysu i dorobku naukowego profesora Czesława Majorka. W gronie pedagogów polskich zaznaczył on swoją obecność poprzez wkład w dzieje edukacji, myśli pedagogicznej i nowoczesną dydaktykę. W kontaktach naukowych zdecydowanie wykraczał poza granice naszego kraju. Współpracował z wieloma ośrodkami uniwersyteckimi, m.in. University of Lethbridge w Kanadzie, University of South w USA, University of Newcastle w Australii i innymi. Wśród polskich historyków wychowania prof. Majorek znany był z niezwykle aktywnego życia naukowego. Należał do Rady Naukowej Instytutu Historii, Nauki i Techniki PAN w Warszawie i Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Przez ponad dwadzieścia lat związany był z oddziałem Komisji Nauk Pedagogicznych w Krakowie. Brał udział w zespole do badań nad dziejami Komisji Edukacji Narodowej, działającym przy Uniwersytecie Jagiellońskim (prowadziła go profesor Kamilla Mrozowska). Ceniony był przez wiele europejskich i światowych zespołów historii wychowania i pedagogiki. Od samego początku był członkiem International Standing Conference for the History of Education, którego idee starał się przenieść na grunt naszego kraju (konferencja ISHE, Kraków 6-9 sierpnia 1996) *Ślęczka R., (2013), Professor Czesław Majorek's Activities and His Achievements for The Implementation of The European Model of Teacher Training, [w:] European Ideas in The Pedagogical Thought: From National to Supranational Points of View. Some Totalitarian Aspects, Editors Ryszard Kucha and Henryk Cudak, Łódź: Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk Kilińskiego, s. 401-417, recenzent dr hab. Arkadiusz Marzec, prof. PAMSz, wspólnie z J. Wojniak; Ruta Z. Ślęczka, (2008), Profesor Czesław Majorek (1938-2002), „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, rok LI, nr 3-4.*

W badaniach nad nauczycielami (**pedeutologia**) skupiłem się na osobowości, etyce zawodowej i funkcji społecznej zawodu. Z wielu, zainteresowała mnie osoba Ignacego Domeyki, nauczyciela i reformatora szkolnictwa chilijskiego. W Polsce postać nieco mniej znana, w kręgach światowych uznana została za twórcę mineralogii i geologii w Ameryce Południowej. W okresie studiów związany był z Towarzystwem Filomatów i Adamem Mickiewiczem. Następnie walczył w powstaniu listopadowym, a po jego upadku wyemigrował. W Paryżu nawiązał kontakt z Adamem Czartoryskim, Joachimem Lelewelem i

Józefem Dwernickim. Fascynację górnictwem przeniósł na grunt pedagogiczny, co w konsekwencji doprowadziło go do objęcia funkcji nauczyciela chemii i mineralogii w jednym z chilijskich gimnazjów. Właśnie ten okres nauczycielskiej działalności Domeyki stał się przedmiotem moich badań, które przedstawiłem w artykule – Ślęczka R., (2016), *Ignacy Domeyko – nauczyciel i reformator chilijskiego szkolnictwa*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, rok LXI, nr 1, s. 50-62.

Z racji współpracy dydaktyczno-naukowej z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Nowym Sączu podjąłem badania nad sytuacją materialną i zawodową nauczycieli nowosądeckich. W kręgu moich zainteresowań znalazły się kwestie kształcenia nauczycieli, awansu zawodowego i sytuacji materialnej miejscowego środowiska nauczycielskiego. W tle tych problemów ukazałem zaangażowanie Uniwersytetu Pedagogicznego w kształcenie kadr na potrzeby regionu Małopolski (Ślęczka R., (2006), *Z dziejów kształcenia nauczycieli w Nowym Sączu*, [w:] *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, pod redakcją Bożeny Muchackiej i przy współpracy Wiesławy Kogut, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, s. 105-117, recenzent prof. dr hab. Józef Kuźma). W odniesieniu do rozwoju zawodowego krakowskiego środowiska nauczycielskiego dokonałem analizy naukowej pierwszego okresu wprowadzania nowego modelu awansu zawodowego nauczyciela. Odniosłem się do aktualnych przepisów i przeanalizowałem wyniki posiedzeń komisji kwalifikacyjnych w zakresie awansu zawodowego nauczycieli. (Ślęczka R., (2004), *Rozwój zawodowy nauczyciela – założenia, oczekiwania i rzeczywistość*, [w:] *Edukacja nauczycielska wobec zadań reformy*, pod redakcją Haliny Kosętki, Bożeny Pietrzyk, Ryszarda Ślęczki, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej w Krakowie, s. 110-119, recenzenci prof. dr hab. Stanisław Gawlik, prof. dr hab. Krzysztof Jakubiak).

Moje badania nad stanem nauczycielskim miały szerszy wymiar. W ramach nich zająłem się tematem nauczycieli krakowskiej Szkoły Ćwiczeń, powiązanej z Pedagogium (Ślęczka R., (2016), *Nauczyciele Szkoły Ćwiczeń krakowskiego Pedagogium*, „*Studia Paedagogica Ignatiana*” 2016, vol. 19, z. 2, s. 211-226) oraz indywidualnymi osobami, którym bliski był autorytet polskiego nauczyciela (Ślęczka R., (2013), *Studium do zbiorowego portretu nauczyciela szkół krakowskich*, [w:] *Zaangażowanie? Gra? Szkic do portretu nauczyciela w latach PRL-u. Szkoła – Państwo – Społeczeństwo*, pod redakcją R. Grzybowskiego, t. IV, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 296-309, recenzenci prof. dr hab. Stefania Walasek, dr hab. prof. UMK Piotr Petrykowski). Uwzględniłem w nich konteksty polityczne i ekonomiczne oraz trud, z którym musieli zmierzyć się pedagodzy

pierwszych lat po wyzwoleniu z okupacji niemieckiej (Ślęczka R., (2005), *Nauczyciele krakowscy wobec zmian w oświacie (1944-1948)*, „Annales Academiae Pedagogicae Cracoviensis. Studia Ad Institutionem Et Educationem Pertinentia I”, nr 77, s. 36-44).

Od 2003 roku uczestniczyłem w projekcie mającym na celu podjęcie badań nad działalnością krakowskiego Pedagogium, jego Szkołą Ćwiczeń oraz Henrykiem Rowidem. Wspólnie z aktywną jeszcze grupą absolwentów Szkoły Ćwiczeń, tzw. „Ćwiczeniówki”, przystąpiłem do gromadzenia materiałów dotyczących wspomnień szkolnych, przyjaźni, relacji rówieśniczych, sukcesów zawodowych, osiągnięć naukowych i aktywności społecznej w życiu kraju. W zgromadzonym archiwum społecznym znalazły się nieznane wcześniej dokumenty i wspomnienia opowiedziane przez najstarszych absolwentów Szkoły Ćwiczeń. Wielu z nich dzisiaj już nie żyje. Niewielką tylko część tych bardzo interesujących materiałów wykorzystałem w publikacjach: Ślęczka R., (2016), *Szkoła Ćwiczeń krakowskiego Pedagogium we wspomnieniach uczniów i nauczycieli*, [w:] Umieszczeni w przeszłości. Pamięć w naukach pedagogicznych, pod redakcją Władysławy Szulakiewicz, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu w Mikołaja Kopernika, s. 113-130, recenzent prof. dr hab. Grzegorz Michalski. Działalność krakowskiego Pedagogium i postać Henryka Rowida stała się myślą przewodnią dla międzynarodowej konferencji naukowej, w której wzięli udział uczeni z Polski i krajów sąsiednich. Ciągłe żywa i aktualna pedagogika nowego wychowania skłoniła mnie do powołania serii wydawniczej o nazwie „Biblioteka Współczesnej Myśli Pedagogicznej”, którą następnie przekształciłem w czasopismo naukowe. Dotychczas ukazało się siedem tomów, w których poruszano problemy z historii edukacji i pedagogiki. Pierwsze trzy tomy miały własne tytuły (*W kręgu dawnych i współczesnych teorii wychowania. Uczeń – szkoła – nauczyciel*, pod redakcją Katarzyny Dormus i Ryszard Ślęczki, Kraków 2012; *Szkoła twórcza w odtwórczym świecie*, pod redakcją Jana Krukowskiego i Anny Włoch, Kraków 2013; *Komisja Edukacji Narodowej: kontekst historyczno-pedagogiczny*, pod redakcją Katarzyny Dormus, Bożeny Popiołek, Agnieszki Chłosty-Sikorskiej, Ryszarda Ślęczki, Kraków 2014). Następnie czasopismo pt. „Biblioteka Współczesnej Myśli Pedagogicznej” wpisane zostały na listę „B” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

W stulecie nauczycielskiego ruchu związkowego podjąłem badania nad jego początkami. Starłem się prześledzić losy pierwszych organizacji nauczycielskich, które w konsekwencji podjęły decyzję o zjednoczeniu pod nazwą Związku Nauczycielstwa Polskiego. Związku, z działalnością którego związanych było wielu polskich pedagogów, zwłaszcza okresu międzywojennego (Henryk Rowid, Maria Grzegorzewska i inni) – Ślęczka R., (2015),

Nauczycielski ruch związkowy do odzyskania niepodległości w Drugiej Rzeczypospolitej, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, rok LVIII, nr 3-4 (wspólnie z J. Ryś).

W ramach **pedagogiki opiekuńczej** zająłem się pomocą dla ubogich i niedołączonych oraz zaniedbanych dzieci i dorosłych. W Krakowie opieką tą zajmowało się Towarzystwo Dobroczynności, które zarządzało 12 szpitalami, wśród nich Szpitalem Św. Ducha, Szpitalem Św. Szczepana, Szpitalem Św. Jadwigi, Szpitalem Św. Leonarda, Szpitalem Św. Mikołaja, Szpitalem Św. Szymona i Judy na Kleparzu, Szpitalem Św. Walentego na Kleparzu, Szpitalem Ubogich Wdów i Szpitalem Bożego Miłosierdzia. Zapisy na rzecz Towarzystwa Dobroczynnego wносиły: Anna z Kiełczewskich Krasieńska (właścicielka dóbr na Woli Justowskiej), ks. F. Piotr Pękalski, Zofia z hr. Branickich i hr. Arturowa Potocka. Z grona arystokratów, którzy systematycznie wspierali działalność Towarzystwa wymienić należy Eleonorę z Cypcerów Aleksandrowiczową, Julię z Helclów Halerowa, Marię z hr. Wielopolskich, ks. Jabłonowską, Cecylię i Helenę hr. Michałowskie, Katarzynę z hr. Branickich, hr. Adamowską, Barbarę z hr. Wielopolskich, hr. Potulicka, Izabelę z ks. Lubomirskich, ks. Sanguszkową, Franciszka z hr. Mieroszowskich, hr. Zborowskiego oraz wiele innych osób. Dzięki fundacjom Aleksandra Lubomirskiego oraz Ludwika i Anny Helclów zorganizowano pomoc dla zaniedbanych dziewcząt, chłopców i dorosłych. Z instytucji nadal istniejących wymienić należy Park dr. Henryka Jordana oraz Zakład Wychowawczy im. ks. Kazimierza Siemaszki. Na ten temat wypowiedziałem się w publikacjach: Ślęczka R., (2011) *Zapisy i fundacje rodzin krakowskich na rzecz opieki nad dzieckiem i dorosłymi w drugiej połowie XIX wieku*, [w:] *Wychowanie w rodzinie. Rodzina na przestrzeni wieków*, pod redakcją S. Walasek i L. Albański, Jelenia Góra: Wydawca Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, s. 261-272, recenzent prof. dr hab. Grzegorz Michalski; Ślęczka R., (2012), *Pomoc ubogim i zaniedbanym starcom i dzieciom w dziewiętnastowiecznym Krakowie*, [w:] *Z teorii i praktyki pracy socjalnej*, pod redakcją Marka Banacha i Józefy Matejek, Levoča, s. 83-91. Na temat funkcjonowania współczesnej rodziny zabrałem głos w artykule – Ślęczka R., (2009), *Wybrane problemy współczesnej rodziny w ujęciu historycznym, socjologicznym i ekonomicznym*, [w:] *Silna rodzina*, praca zbiorowa pod redakcją Bożeny Gulii i Małgorzaty Dudy, Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, s. 28-36, recenzent prof. dr hab. Janusz Mastalski.

Pomoc stypendialną i zaangażowanie na rzecz budowy burs i internatów przeanalizowałem w oparciu o działalność krakowskiego oddziału Towarzystwa Burs i Stypendiów. W swoich dokonaniach wspomniane Towarzystwo nawiązywało do międzywojennego Towarzystwa Gniazd Sierocych i Towarzystwa Pomocy Naukowej. Do

najważniejszych osiągnięć TBS należały akcje i zbiórki filantropijne oraz budowa nowoczesnej Bursy przy ul. Marszałka Focha w Krakowie. W obrębie tego, jednego z najnowocześniejszych ośrodków internatowych w Polsce, znalazły się: aula, biblioteka, świetlica, gabinet lekarski, pawilony mieszkalne dla uczniów i nauczycieli. Planowano wybudowanie hali sportowej, basenu, pływackiego, boiska do siatkówki, koszykówki i kortów tenisowych. Miejsce to upiększyć miały licznie rozmieszczone rzeźby sztuki dawnej i współczesnej (Ślęczka R., (2005) *Powstanie i działalność krakowskiego oddziału Towarzystwa Burs i Stypendiów*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, t. LVIII, s. 19-28).

W badaniach nad zawartością **czasopism pedagogicznych** podjąłem kilka problemów badawczych. W ramach nich zająłem się myślą pedagogiczną propagowaną na łamach czasopisma „Ruch Pedagogiczny”. W okresie międzywojennym w czasopiśmie tym prezentowano wiele ówczesnych koncepcji pedagogicznych. W nawiązaniu do teorii pedagogicznych Bronisława F. Trentowskiego, Ewarysta Estkowskiego, Jana W. Dawida przedstawiano poglądy Stanisława Szczepanowskiego, Sergiusza Hessena i innych. Z analizy zamieszczanych w „Ruchu Pedagogicznym” artykułów wynika, że największą wagę przywiązywano do propagowania najnowszych dokonań w europejskiej i światowej pedagogice, zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej. Nauczycielom przekazywano wskazówki metodyczne oraz wzory i szkice lekcji (Ślęczka R., (2017), *Myśl pedagogiczna prezentowana na łamach „Ruchu Pedagogicznego” w latach 1918-1939*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, rok LX, nr 1-2, s. 89-102). W aktualnej prasie zainteresowały mnie problemy edukacyjne prezentowane w czasopismach drugiego obiegu, które wydawano w latach 1980-1989. W tym czasie w Krakowie ukazywało się około 200 tytułów prasowych, uznawanych za niezależne. Afiliowane były one przez organizacje polityczne i społeczne oraz zrzeszenia studenckie i młodzieżowe. Obok ważnych kwestii polityczno-społecznych pojawiły się tutaj głosy troski o przyszłość oświaty polskiej (Ślęczka R., (2010), *Problematyka edukacyjna na łamach czasopism drugiego obiegu ukazujących się w Krakowie w latach 1980-1989*, [w:] *Czasopiśmiennictwo drugiej połowy XX wieku jako źródło do historii edukacji*, pod redakcją Iwony Michalskiej i Grzegorza Michalskiego, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 159-166, recenzent prof. dr hab. Stefania Walasek). Wkład do dziejów szkolnictwa i myśli pedagogicznej przeanalizowałem na podstawie badań prowadzonych przez Historię Oświaty i Wychowania UP w Krakowie (Ślęczka R., (2010), *Dzieje szkolnictwa i myśli pedagogicznej w badaniach naukowych i publikacjach pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie w latach 1987-1995*,

„Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Institutionem et Educationem Pertinentia II” nr 77, s. 148-155).

Zaangażowałem się w **współpracę ze światowym środowiskiem matematyków w ramach 9. Międzynarodowego Kongresu ISAAC**. W Krakowie, w 2013 roku, starałem się przedstawić międzynarodowemu środowisku matematyków moje badania nad nauczaniem matematyki w szkolnictwie zawodowym w okresie ideologizacji polskiej oświaty, o czym wcześniej już wspomniałem. Na międzynarodowym forum przedstawiłem również część moich badań odnoszących się do nauczania matematyki w szkolnictwie Komisji Edukacji Narodowej. W wydawnictwie Kongresu ISSAC opublikowałem moje badania dotyczące treści matematycznych w programach nauczania szkolnictwa KEN (Ślęczka R. and Ryś J., (2013), *Arithmetic in Polish Parish Schools in the Period of the Commission of National Education*, [w:] *Current Trends in Analysis and Its Applications Proceedings of the 9th ISAAC Congress*, Vladimir V. Mityushev, Michael V. Ruzhansky (eds.), Kraków, s. 417-424). Współpracując z Komitetem Organizacyjnym pomagałem w przeprowadzeniu spotkań towarzyszących o charakterze kulturalnym i rekreacyjnym.

Na **polemikę naukową** pozwoliłem sobie w kilku recenzjach naukowych (recenzje 5. książek). Jedna z nich odnosiła się do działalności szkolnictwa powszechnego w powiecie tarnowskim w latach 1918-1939, autorstwa E. Juško, która opublikowana została przez Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2003 (recenzja w „Biuletynie Historii Wychowania” 2004, t. 1-2, s. 61-63, także, wspólnie z prof. Z. Rutą, w „Przeglądzie Historyczno-Oświatowym” 2005, nr 3-4, s. 287-291). Z innych wymienić należy recenzję historii pedagogiki toruńskiej autorstwa Stanisława Nalaskowskiego i Władysławy Szulakiewicz, która ukazała się nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009 (recenzja w „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Pedagogika XXV. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 2009, z. 393, s. 211-214. Wystawiałem ocenę naukową dla kilku artykułów naukowych zgłoszonych do wysoko punktowanych czasopism pedagogicznych („Kwartalnik Pedagogiczny”, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, „Szkoła Specjalna”).

6. Działalność organizacyjna na rzecz nauki

Wiele z moich osiągnięć naukowych **odnosi się do promowania nauki i ma charakter organizacyjny**. Zaliczyć do nich należy pracę w redakcjach czasopism

naukowych, prowadzenie Ogólnopolskiego Konkursu Prac Magisterskich i Doktorskich z Historii Edukacji im. Profesora Czesława Majorka oraz aktywny udział we władzach Towarzystwa Historii Edukacji. Niezwykle cenię sobie udział w pracach Komisji Nauk Pedagogicznych Oddział Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Od 2009 roku, decyzją Prezydium oddziału krakowskiego, przyjęty zostałem w poczet członków Komisji Nauk Pedagogicznych, a w 2012 r. wybrany zostałem na jej sekretarza naukowego. W 2010 roku wybrano mnie do trzyosobowego Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, gdzie pełnię funkcję sekretarza do chwili obecnej. Oddział krakowski PAN od samego początku należał do jednych z największych w Polsce. Swoim zasięgiem obejmował południowo-wschodnią część kraju, do której zaliczano województwo małopolskie i podkarpackie. Przy Oddziale krakowskim działały liczne komitety i zespoły problemowe, skupiające uczonych o wielostronnych zainteresowaniach. Od 1958 roku prowadzono tutaj badania nad dziejami oświaty z lat okupacji hitlerowskiej (1939-1945) oraz problemami współczesnej pedagogiki. Czasopismo ukazuje się od 1961 roku do chwili obecnej. W 2009 doprowadziłem do podpisania umowy o jego wspólnym wydawaniu przez Polską Akademię Nauk i Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie. Do swoich osiągnięć wspierających naukę zaliczyć mogę również powołanie czasopisma naukowego pod tytułem „Biblioteka Współczesnej Myśli Pedagogicznej”, w którym pełnię funkcję redaktora. W 2019 roku ukazał się jego VII tom. Od drugiego tomu periodyk ten znajduje się na liście „B” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jednym z jego celów jest promowanie badań naukowych prowadzonych przez doktorantów i młodych pracowników nauki (www.bwmp.up.krakow.pl).

W tym miejscu chciałbym podkreślić swoją rolę w **organizacji Ogólnopolskiego Konkursu Prac Magisterskich i Doktorskich z Historii Edukacji im. Profesora Czesława Majorka**. Po zakończeniu osiemnastej konferencji ISHE w Krakowie, wspólnie z prof. Czesławem Majorkiem opracowałem projekt regulaminu konkursu mającego na celu promowanie najlepszych prac magisterskich z zakresu historii edukacji, pedagogiki porównawczej i myśli pedagogicznej. Po nieoczekiwanej śmierci profesora C. Majorka, stałem się w pełni odpowiedzialny za konkurs. Od samego początku odbywał się on pod patronatem Towarzystwa Historii Edukacji. Nagradzane są w nim prace o wysokim poziomie naukowym, a wyróżnione osoby pracują obecnie w liczących się zespołach naukowych w kraju, między innymi w uczelniach w Bydgoszczy, Gdańsku, Warszawie i Toruniu. Przy moim udziale, od 2012 roku, konkurs poszerzył swoją formułę o prace doktorskie, dla którego

przygotowałem zasady regulaminowe (www.pedagog.uw.edu.pl/THE). O przebiegu konkursu i jego roli w promowaniu młodych naukowców informowałem w kilku publikacjach, między innymi: Ślęczka R., (2003), *Ogólnopolski Konkurs Prac Magisterskich z Historii Edukacji. Nagroda im. Profesora Czesława Majorka*, „Biuletyn Historii Wychowania”, nr 1-2, s. 168-171; Ślęczka R., (2004) *Ogólnopolski Konkurs Prac Magisterskich z Historii Edukacji. Nagroda im. Profesora Czesława Majorka 2003/2004*, „Biuletyn Historii Wychowania”, nr 1-2, s. 143 i innych.

W mojej aktywność naukowej znalazła się **praca w ramach Towarzystwa Historii Edukacji** oraz udział w organizacji XIX Zjazdu Historyków Polskich, *Polska – Bałtyk – Europa*, Szczecin 17-24 września 2014. Z ramienia Towarzystwa brałem udział w przygotowaniu Sympozjum specjalnego (wigilijnego) na temat: *Polskie reformy oświatowe w nurcie europejskich przemian politycznych, społecznych i kulturowych*. W pracach Towarzystwa Historii Edukacji uczestniczyłem od samego początku. Brałem udział w zjeździe założycielskim Towarzystwa i pełniłem w nim szereg odpowiedzialnych funkcji. Byłem wiceprzewodniczącym i członkiem Komisji Rewizyjnej. W Krakowie zainicjowałem powstanie Koła Towarzystwa Historii Edukacji, w którym najważniejszą rolę mieli odgrywać historycy wychowania z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Na polu **dydaktycznym** realizowałem się poprzez prowadzenie zajęć z historii myśli pedagogicznej, pedagogiki porównawczej, konwersatorium pedagogicznego, kultury organizacyjnej instytucji oświatowych i seminarium dyplomowego. Dotychczas wypromowałem blisko 80 prac dyplomowych (licencjackich i magisterskich). Wspólnie z prof. Zygmuntem Rutą prowadziłem opiekę nad doktorantami. Uczestniczyłem w kilku programach (projektach) mających na celu kształcenie lub dokształcanie nauczycieli. Zaliczyć do nich należy: *Przygotowanie nauczycieli do roli doradcy zawodowego* – studia podyplomowe, projekt współfinansowanych z EFS i budżetu państwa (umowa nr BA-WZP-MJA-11/2005 z 20 grudnia 2005), realizowany w latach 2006-2007. Byłem w nim koordynatorem ds. dydaktycznych. Projekt realizowałem w konsorcjum m.in. z Uniwersytetem Śląskim w Katowicach. W projekcie wzięło udział 640 nauczycieli z woj. małopolskiego i śląskiego. Następnie realizowałem projekt - *Przygotowanie nauczycieli do roli doradcy zawodowego* – studia podyplomowe (Edycja II), współfinansowany z EFS i budżetu państwa (nr projektu WZP 322-IW – 10 H/2007, Działanie 2.2 *Podniesienie jakości edukacji w odniesieniu do potrzeb rynku pracy*). 2007-2008, Należałem do grona

wykonawców projektu. Uczestniczyło w nim 144 beneficjentów z woj. małopolskiego i podkarpackiego. Ostatni z wymienionych projektów nosił nazwę - *Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela przedmiotów zawodowych* (studia podyplomowe), który ogłosiło Ministerstwo Edukacji Narodowej (konkurs nr 2/POKL/3.3.2/08 w ramach Programu Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytetu III „Wysoka jakość oświaty”, Działania 3.3 Poprawa jakości kształcenia, Poddziałania 3.3.2 – *Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli*). 2008-2011. Projekt realizowany był w konsorcjum z Uniwersytetem Rzeszowskim i Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Należałem w nim do ścisłej grupy wykonawców. W projekcie uczestniczyło 520 beneficjentów z województwa małopolskiego i śląskiego.

W mojej uczelni pełniłem szereg funkcji, m.in. prodziekana Wydziału Pedagogicznego oraz uczestniczyłem w pracach wielu komisji rektorskich i senackich. Zaangażowany byłem w liczne działania zmierzające do podniesienia jakości kształcenia oraz organizacji studiów (opracowanie raportu samooceny jednostki, regulaminu studiów, statutu uczelni i inne).

Podpis odręczny

